

ההשגחה כהלכתה

שרשי הכשרות הציבורית

סיקור נרחב של הסוגיות בהלכות כשרות
והנהגות הOU למעשה

יד"ל ע"י

ועד הכשרות של הOU

חובר ונערך ע"י

הרב פרץ מאנטשארש

Copyright © 2026
OU Press
an imprint of the
Orthodox Union
40 Rector Street
New York NY 10006
www.oupress.org

מכון עלה זית

עריכת ספרים מרישא עד גמירא

publish@alehzayis.com | 732.513.3466

FAX: 732.865.7002 | 732.387.7841

הסכמת הגאון רבי צבי שכטר שליט"א ראש ישיבה וראש כולל, ישיבת רבינו יצחק אלחנן

עברתי על כל הספר "ההשגחה כהלכתה" מתחילתו ועד סופו, וכו' בירורי הלכה על רוב עניני כשרות הנוגעים בזמננו – בב"ח, תערובת, בשול עכו"ם, תולעים וכו' – הכל מהמקורות שבגמ' ראשונים ואחרונים, ועד לפוסקים המאוחרים – להסביר הנהגות OU בהענקת הכשרים – וראוי הוא הר"ר פרץ מאנטשארש נ"י ליישר כח גדול על החיבור, כי ארגון OU הוא ארגון – הכשרות הכי-גדול שבעולם, ומן הנכון שלא יסתירו את הפוסקים שהם סומכים עליהם, אלא יהיה הכל בגלוי.

וזה כבר כמה וכמה שנים שהרכבה ת"ח צעירים העוסקים בלמוד שו"ע יו"ד הלכה למעשה בכמה ישיבות וכוללים משתמשים בפסקי ההלכה של OU בלמודם, וזה מועיל להם להבין היאך שדברי השו"ע שייכים להמציאות של זמננו. וכן מוגיע יישר כח גדול לכב' ידידנו – יקירנו הר"ר יעקב לובאן נ"י, כי גדול המעשה יותר מן העושה והוא הוא היה המניע לארגן את פרויקט חיבור הספר הזה והוצאתו לאור.

ויה"ר שלא נכשל בדבר הלכה, ונמשיך להעמיד רמת הכשרות בגובה הראוי.

צבי שכטר

כגן 8
פעיה"ק ירושלם ת"ו

בס"ד

תאריך: י"א אלול

[illegible]

57, 1567

י' מנ"א תשפ"ד

הן ראיתי את הספר הנפלא "שרשי הכשרות" שחיבר יקורי הרה"ג ר' פרץ מאנטשארש שליט"א. ספר חשוב זה דן ומבאר יסודות חשובים ומורכבים בסוגיות איסור והיתר הנוגעים הלכה למעשה במערכות הכשרות.

מן המעט שהספקתי לעיין, על אף גודל טרדותי ראיתי שהמחבר נחית לעומקא דדינא לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, בבקיאות גדולה וסכרא ישרה.

ברכתי שיזכה עוד רבות להגדיל תורה ולהאדירה, ורבים יפיקו תועלת גדולה מספר חשוב זה.

באהבה

אשר זעליג וייס

תוכן הענינים

א	פתח דבר
ב	הקדמת המחבר
ד	מבוא

פרק א

ז	תולעים
---	--------------

נראה לעיניים ~ ז \ מיעוט המצוי ~ י \ ניכר במקומו ~ יד \ בריה ~ טז \ תולעי פירות ~ יט \ שרצי המים ~ כא \ תולעי דגים ~ כד \ ביטול איסור ~ כה \ היוצא לדינא ~ כח

פרק ב

ל	'מראית-העין' במאכלות אסורות
---	-----------------------------------

מקורות האיסור ~ ל \ חלב שקדים ~ לב \ אם בדבר מצוי שייך החשש ~ לג \ באיסור דרבנן ~ לה \ במין אחר ~ לז \ פרטי היתר עשיית היכר ~ לח \ אכילתם בזה אחר זה והעלאה על שלחן אחד ~ מ \ בצינעא ~ מ \ במקום חולי ~ מא \ במקום הפסד ~ מב \ היוצא מדברינו ~ מד

פרק ג

מה	ג'לטין
----	--------------

מעצמות של נבלה ~ מה \ עורות בזמן הזה ~ מח \ נפסל מאכילה ~ מט \ ג'לטין מבשר שאינו גלאט ~ מט \ ביטול ~ מט \ אם נחשב מעמיד ~ נ \ ג'לטין של בשר בחלב ~ נב \ אלו שעורותיהם כבשרם לענין בשר בחלב ~ נד \ בדגים מצד סכנה ~ נה \ הגעלה ~ נו \ ג'לטין לא כשר בתרופות ~ נו

פרק ד

נח	לקטוזה ומוצרים הנגזרים מחלב
----	-----------------------------------

נסיובי דחלבא ומי חלב ~ נח \ שאר חלקי החלב ~ ס \ לקטוזה ~ סא \ לקטוזה כבסיס לייצור אנזימים ~ סב \ בשר בחלב ~ סב \ היוצא לדינא מדברינו ~ סג

פרק ה

סה	דין איסור שנתיבש או נפסל מאכילה ואכילתו שלא כדרכו
----	---

איסור פגום ~ סה \ אכילת איסור שלא כדרך הנאתו ~ סו \ החילוק שביניהם ~ סו \ פטור או מותר? ~ סט \ נתיבש כעץ ~ עא \ חוזר לקדמותו ~ עג \ נפסל מאכילת כלב ~ עה \ איסור שנפגם על מנת להשביחו ~ עז \ ראוי לחמץ ~ עח \ אחשביה ~ פ \ כמה ציורים מעשיים והיוצא מדברינו: ~ פב \ איסור שנשתנה ~ פד

\ דין איסור שנשתנה ~ פה \ האם בעינן שיעשה ל"פירשא בעלמא"? ~ פו \ הוראה למעשה ~ פח \ עיכול חיידקים ~ פט \ ביטול איסור לכתחילה ~ צ \ היוצא מדברינו לדינא ~ צא

פרק ו

מעמיד, חזותא ומילתא דעבידא לטעמא לבדם וע"י זה וזה גורם צג

ביאור דין מעמיד ~ צג \ בירור דין זה וזה גורם במעמיד ~ צד \ הדין כשיש באיסור די להעמיד לבדו ~ צו \ בירור דין איסור שנותן חזותא אבל לא טעמא אם בטילה או לאו ~ צז \ מבריא ארי במעמיד ובחזותא ~ צט \ בירור דין זה וזה גורם בחזותא ~ ק \ בירור דין זה וזה גורם בטעם כעיקר ~ קא \ בירור דין מילתא דעבידא לטעמא ~ קב \ זה וזה גורם במילתא דעבידא לטעמא ~ קג

פרק ז

גבינה קשה קה

המתנה בין בשר לחלב ~ קה \ טעמו של האיסור ~ קו \ דברי הזהור ~ קו \ המתנה אחר גבינה קשה ~ קט \ הגדרת גבינה ישנה ~ קיא \ גבינות בימינו ~ קיב \ גבינה שנתבשלה ~ קיג

פרק ח

כלי ראשון ושני, עירוי ותתאה גבר קטז

כלי ראשון וכלי שני ~ קטז \ כלי שני ~ קיח \ כלי שני יד נכזית בו ~ קיט \ דבר גוש ~ קכא \ מיד ~ קכג \ תתאה גבר ~ קכד \ הגדרת עילאה ותתאה ~ קכה \ מקרים מיוחדים ~ קכו \ עירוי ~ קכח \ עירוי מכלי שעומד על גבי האש ~ קכט \ נזחל ~ קלא \ עירוים רבים ~ קלג

פרק ט

כלי ראשון ושני, עירוי ותתאה גבר – החלק המעשי קלה

הגעלת צינורות וציוד מסחרי ~ קלה \ דין עירוי ממושך ~ קלז \ סיר עטוף באדים (steam jacketed kettle) ~ קלח ~ קופסה חמה שנופלת למים צוננים ושוקעת ~ קמ \ הגעלת דבר שבלע על ידי דבר גוש ~ קמג \ והיוצא לדינא ~ קמד

פרק י

חתיכה נעשית נבילה קמז

חתיכה נעשית נבילה בבשר בחלב ~ קמז \ חתיכה נעשית נבילה בשאר איסורים ~ קמח \ ספק איסור ואיסור דרבנן ~ קמט \ חתיכה נעשית נבילה בתערובת לח בלח ~ קנ \ תערובת צונן ~ קנג \ קמח בקמח ~ קנג \ חתיכה נעשית נבילה באיסור משהו ~ קנה \ לא אמרין חתיכה נעשית נבילה בהיתר ובחמץ ~ קנו \ סופו להתפשט ~ קנז \ היוצא מדברינו למעשה ~ קנח

פרק יא

נ"ט בר נ"ט קסא

דינו של נ"ט בר נ"ט דהיתירא ודאיסורא ~ **קסא** \ בישול וצלי ~ **קסב** \ נ"ט בר נ"ט באוכלים ~ **קסג** \ נ"ט בר נ"ט בשעת בישול ~ **קסד** \ בכלי חלבי ~ **קסו** \ אינו בן יומו ~ **קסו** \ אכילה זה אחר זה ~ **קסז** \ נתבשלו בכלי מלוכלך ~ **קסח** \ לכתחילה ~ **קסט** \ שעת הדחק ~ **קעב** \ דבר חריף ~ **קעג** \ היוצא לדינא ~ **קעג**

פרק יב

דבר חריף קעה

בליעות בצונן ~ **קעה** \ דוחקא ~ **קעז** \ שיעור הבליעה ~ **קעח** \ מה נקרא דבר חריף לענין הבלעה והפלטה ~ **קעט** \ דין תערובת דברים חריפים עם דברים שאינם חריפים ~ **קפא** \ נ"ט בר נ"ט ~ **קפב** \ אינו בן יומו ~ **קפב** \ מה נקרא דבר חריף לענין מחליא ליה לשבח והלכה למעשה בכלי שהוא גם מקונח וגם אינו בן יומו ~ **קפד** \ מעבד מזון ~ **קפו** \ דבר חריף לענין המתנה ~ **קפז** \ היוצא מדברינו ~ **קפח**

פרק יג

פת חלבי קפט

מקורות ~ **קפט** \ דין לחם שנעשה חלבי בשוגג ~ **קצ** \ ההיתרים ~ **קצא** \ בפרטי היתר מיעוט כמות ~ **קצא** \ בפרטי היתר היכר ~ **קצג** \ זמן עשיית ההיכר ~ **קצד** \ מאכלים שונים ~ **קצה** \ מאפי קינוח ~ **קצו** \ פת הבאה בכיסנין ~ **קצו** \ בורקס גבינה ~ **קצז** \ ביטול בששים ~ **קצח** \ למעשה ~ **קצט**

פרק יד

בישול ופת עכו"ם רא

יסוד האיסור ~ **רא** \ אופן הבישול ~ **רב** \ נאכל חי כמבושל ~ **רה** \ אינו עולה על שלחן מלכים ~ **רח** \ תערובת ~ **ריא** \ אין חשש חתנות ~ **ריב** \ פת ~ **ריד** \ אש של ישראל ~ **רטז** \ בליעות ~ **רכ** \ היוצא לדינא ~ **רכב**

פרק טו

חלב וגבינת עכו"ם רכה

מקור האיסור ~ **רכה** \ מהות האיסור ~ **רכו** \ חלב סתם ~ **רכט** \ השגחה על ידי מצלמות ~ **רל** \ גבינת עכו"ם ~ **רלג** \ תיקון הגבינה ~ **רלד** \ חמאה ואבקת חלב ~ **רלו** \ הגדרת חמאה וגבינה ~ **רלט** \ קום ומי חלב ~ **רמא** \ תערובת וכלים ~ **רמד** \ הנהגה למעשה בכלים ~ **רמו**

פרק טז

קונטרס בענין בישול עכו"ם

מאת הרב מנחם גנק **רנא**

א. גדרי פת עכו"ם ובישול עכו"ם ~ **רנא** \ ב. התנאי ד"ראוי לעלות על שלחן
מלכים" ~ **רנג** \ ג. "דבר הנאכל כמו שהוא חי" ~ **רנה** \ ד. הדלקת האש ע"י ישראל
(או זריקת קיסם) ~ **רנז** \ ה. שכירים ~ **רנח** \ ו. בישול בבית חרושת ~ **רנט** \
ז. היתר דג מעושן ~ **רסא**

פתח דבר

הOU תמיד ראה זאת כאחריותו להודיע לציבור הרחב את הבסיס לעמדותיו ההלכתיות. תמיד חשנו כי חובה עלינו לשמור על שקיפות בכל הנוגע לפסקי ההלכה שעליהם הסתמכנו. לשם כך, ביחד עם הרב שכטר שליט"א, ייסדנו בשנת תשמ"ט את כתב העת "מסורה", אשר הוקדש למטרה כפולה: מחד - הפצת תורתו ושיעוריו של מרן הרב יוסף דב הלוי סלובייצ'יק זצ"ל, ומאידך - מאמרים לבאר ולברר הלכות כשרות בפרטיות ובבהירות.

ספר זה מהווה שלב נוסף בהצגת הלכות אלו לקהל לומדי תורה. הספר מיוסד על פסקי הOU, ובמיוחד פסקיהם של הגאונים רבי חיים ישראל בעלסקי זצ"ל ולהבחל"ח רבי צבי שכטר שליט"א, שבמשך שנים רבות ענו על השאלות הסבוכות שהתעוררו מדי יום ביום בכל רחבי העולם אשר שם מגיעים משגיחי הOU. כדי לענות על שאלות אלו, היו צריכים לא רק ידיעה ושליטה בענייני הלכה אלא גם הבנה עמוקה במציאות ההולכת ומתחדשת. לימינם עמדו ה"ספרי דדייני" של הOU שרשמו את פסקי ההלכה במשך השנים, ובפרט הרה"ג ר' עלי גרשטן שליט"א, וכן הרה"ג ר' משה זיביקא שליט"א שעשה את פעולת ההתחלה של קיבוץ פסקי ההלכה של הOU לקונטרס אחד בשם "מדריך כשרות: שאלות ותשובות".

ספר זה הוא פרי יזמתו של הרה"ג ר' יעקב לובאן שליט"א שראה צורך בספר הכולל בירורי הסוגיות בענייני כשרות בעולם המודרני, ובפרט ביאור פסקי ההלכה של הOU, שהם יסוד גדול בעולם הכשרות המודרני. הנני מביע תודתי לו, ולמחבר הרה"ג ר' פרץ מאנטשארש שליט"א, על תרומתם הגדולה בהוצאת ספר חשוב זה.

ויהי רצון שספר זה יהיה לתועלת לכל הרוצים להבין סוגיות על בורין אלו ויישומן למעשה.

הרב מנחם גנק

הקדמת המחבר

בדורות האחרונים נשתנו סדרי העולם ע"י פיתוח מדעי וטכנולוגי, והשאלות העומדות מול עיני גדולי הפוסקים היום אינם זהים לציורים שהובאו בגמ' וראשונים ושו"ע ונו"כ. אפילו הציורים שהובאו בדברי הפוסקים ושו"תים לפני דור אחד או שניים נשמעים כבר כמעט לא רלוונטיים.

הלכך פוסק הלכה בימינו מוכרח להיות מסוגל להוציא מדברי התלמוד והראשונים יסודות וכללים אשר יאירו עיניו בשאלות עדכניות שאין להן מסורת לפסוק עליהן. אמנם טיב השאלות נתחדש בזמננו בכל תחומי התורה והלכה לענפיה, כגון רפואה ושבט וברכות וכו', אבל הדבר בולט ביותר בתחום איסור והיתר, ובפרט כשמדובר בייצור מזון תעשייתי.

אפילו המוצרים הפשוטים ביותר עלולים לעבור בימינו תהליך מורכב לפני שמגיעים לצרכן. מפני זה, מוכרח כל אחד ואחד לסמוך על השגחות וגופי כשרות למיניהם, הבקיאים בתעשיית המזון ובודקים כל פרט ופרט בתהליך הייצור מבחינת הכשרות. וגופים אלו צריכים כמובן למורי הוראה המסוגלים להורות בשאלות החדשים המתעוררות יום יום, וגם בקיאים בנתונים הטכניים, אשר ידריכו אותם בעבודת הקודש שלהם.

הנה נתבקשתי על ידי ראשי גדול גופי הכשרות בזמננו, איחוד הקהילות החרדיות באמריקה (OU), לכתוב ספר על הלכות כשרות בשים דגש על ההשלכות לייצור תעשייתי. מטרת הספר היא כפולה. מצד אחד, יאיר את עיני לומדי ההלכה, בעזה"י, אשר רוצים להבין את הסוגיות לעומקן; מאידך, ייחשף לפני הציבור הרחב את גודל האחריות שנוטל הOU על שכמו במגוון הפעילויות שלו.

גם נביא תמידין כסדרן את הוראות שני גדולי הפוסקים אשר על פיהם נסמכים כל הנהגות והוראות מערכת הכשרות OU, הלא הם מחותני הגר"י בעלסקי זצ"ל ויבלחט"א הגר"צ שכטר שליט"א.

בכל שלבי הכנת הספר, מערכת הכשרות OU דאגה לספק לי גישה חופשית לרב בעלסקי זצ"ל אשר האיר עיניי אישית בבארו כמה מפסקיו. הרב שכטר שליט"א תרם הרבה מזמנו היקר לעבור על כל מילה ומילה של הספר והעיר הרבה הערות אשר נכללו בתוצאה הסופית. גם יש לציין שקיבלתי גישה חופשית לכל המשאבים של הOU, כולל מאות פסקי הלכה של הגר"י בעלסקי זצ"ל ויבלחט"א הגר"צ שכטר והרה"ג הרב גנק שליט"א.

חשוב להדגיש שאין מטרת הספר להביא את החידושים או הפסקים האישיים שלי. רק טרחתי לפרוס את הסוגיות ודברי הפוסקים לפני הקורא בצורה ברורה. ובפרט להביא לפני הקורא את פסקי גדולי הפוסקים מדורות הקודמים והנוכחיים, כולל הוראותיהם של הגר"י בעלסקי והגר"צ שכטר בהרבה נושאים שהם מציאות חדשה שאינה נידונה בספרי הפוסקים.

כאן המקום להודות גם להגר"מ גנק שליט"א, מנכ"ל מערכת הכשרות OU, שתמך ועודד את הפרוייקט הזה, וגם עבר על הרבה מפרקיו והוסיף כמה נקודות חשובות. גם ברצוני להודות להרה"ג הרב יעקב לובאן שליט"א, שהספר הזה היה פרי רעיונו, והוא עודד וסייע בכל שלבי הכנת הספר מתחילה ועד סוף, ואיפשר את קיומו. וכמו"כ עבר הגר"י לובאן על כל מילה ומילה ותרם הרבה הערות חשובות. גם ברצוני להודות להרב עלי גרשטן שליט"א אשר הדריך את כתיבת הספר והביאו לידי גמר. וכמו"כ רציתי להודות להרב גרסטן על מה שהעביר אלי את כל המסמכים הפנימיים שביקשתי, והרבה פעמים אפילו טרם שביקשתי.

תודתי נתונה גם לכל מי שעזר לי במשך כל השנים להגיע למקום הזה, ובפרט למו"ר הגר"י קויפמן שליט"א שאצלו למדתי דרכי ההוראה. וגם להוריי, א"מ הרב פייוויל מאנטשארש ז"ל ותבלחט"א א"מ מרת חיינא חיה שתחי'. ובפרט מכיר אני טוב לבני בכורי, יניק וחכם, הרב שמעון מאנטשארש שליט"א שעזר לי הרבה בניסוח ועריכת הספר.

חודש הרחמים והסליחות תשפ"ה

פרץ מאנטשארש

מבוא

מן הנמנע להקפיד על הכשרות מבלי לדעת את הלכותיה. עבור אדם פרטי החפץ להכניס לפיו רק אוכל כשר, מספיקה ידיעה כללית בדינים וההבנה מתי יש להתייעץ עם רב מומחה כאשר מתעוררת שאלה. עבור הממונים לפקח על בתי עסק מקומיים, יש צורך בידע יותר מעמיק כי השליטה על נוהלי הכשרות שם יותר מורכבת מאשר בבית פרטי.

המצב משתנה לחלוטין כשמדובר במתן הכשר למפעל תעשייתי. מפעלים מודרניים הינם מורכבים ביותר, ונדרש ידע מקיף ומעמיק לא רק בהלכות כשרות אלא גם בטכנולוגיה המתקדמת המציבה אתגרים הלכתיים חדשים וייחודיים שמעולם לא נידונו בספרות ההלכתית. המעוניין להשיג על כשרות מפעל צריך לדעת, למשל, איך להכשיר מייבש ריסוס ומהו מעמדם של אנזימים מיקרוביאליים שגדלו על מצע המכיל רכיבים לא כשרים. צוות ארגון הכשרות חייב לעבוד צמוד למורה הלכה מובהק כדי לקבל הכרעה בשאלות החדשות המתעוררות תמידין כסדרן.

בארבעים השנים האחרונות, גדל וועד הכשרות של OU מארגון קטן יחסית שהשיג על כמה מאות חברות בלבד, לפעילות גדולה המאשרת את כשרותם של קרוב ל-1.3 מיליון מוצרים המיוצרים ביותר מ-3000 מפעלים הממוקמים ב-103 מדינות ברחבי העולם. ככל שהOU גדל, כך גדל גם הצורך בהכרעות הלכתיות בנושאי כשרות מורכבים.

כדי לענות על צורך זה, העסיק הרה"ג רבי מנחם גנק שליט"א, מנכ"ל מחלקת הכשרות של OU, שניים מבכירי הפוסקים בארה"ב לקבוע מדיניות הלכתית של OU. ב-35 השנים האחרונות, ביצעו הגאון רבי חיים ישראל בעלסקי זצ"ל ויבלט"א הגאון רבי צבי שכטר שליט"א משימה מונומנטלית זו על ידי פסיקה באלפי שאלות, חדשות גם ישנות. כדי לשמור על עקביות, כמעט כל פסקי OU תועדו בכתב ואוחסנו במאגר הלכתי, או על ידי הפוסקים עצמם או על ידי ה"ספרא דדיינא"; בתפקיד זה עמד בראשונה הרה"ג ר' דוד כהן שליט"א (כעת ב-CRC בשיקגו; מ-1999 עד 2007), ואחריו הרה"ג ר' דוד מינץ שליט"א במשך שנה אחת. החל משנת 2007 עמד בתפקיד הרה"ג ר' עלי גרשטן שליט"א, והוא משמש בו עד היום. ותודתנו נתונה להרה"ג ר' משה זיביקא שליט"א שקיבץ ואסף רבים מפסקי ההלכה של OU לקונטרס אחד. הודות לתלמידי חכמים מצוינים אלו, מכיל המאגר אלפי פסקי הלכה המכסים את כל ענייני ייצור מזון.

הרב גנק הנחה בעקביות את צוות הכשרות של OU לנהוג בשקיפות ולאפשר לרבנים ולארגוני כשרות אחרים לבדוק בעצמם את מתקני OU על ידי ביקור במפעלים שבהשגחתו. ומפני שהOU שם דגש על שקיפות, כבר מזמן הרגשתי שיש לשתף באופן פורמלי את הציבור הרחב במדיניות ההלכתית שלו, ועל סמך מה מעניק ארגונו-שהוא

ארגון הכשרות הגדול ביותר בעולם המשרת את כל כלל ישראל, ואינו מוגבל למגזר מסוים-הכשר למוצרים. לפני כעשר שנים שיתפתי את חזוני זה לכתוב ספר על העמדות ההלכתיות של הOU עם הרה"ג ר' פרץ מאנטשארש שליט"א, תלמיד חכם מבריק עם מומחיות מיוחדת בתחום הכשרות. הרב מאנטשארש נלהב מהרעיון וביקש ליטול על עצמו את המשימה לחבר ספר כזה. הרב גנק הביע את תמיכתו בפרוייקט, והחלה העבודה.

הספר מתחלק לפרקים שכל אחד מהם מציג סקירה כללית בנושא מסוים עם הנקודות כדלהלן:

- דיון במקורות ההלכה מן התלמוד עד פוסקי זמננו.
- הצגת דעותיהם של הרב בעלסקי והרב שכטר ודעות נוגדות של פוסקים אחרים.
- מדיניות הOU.
- תיאור טכנולוגיית המזון המודרנית.

הושקע מאמץ רב בהפקת כך זה, שללא ספק יהיה מופת של ספרות הלכתית עכשווית. לרב מאנטשארש היתה גישה לכל מאגר החלטות ההלכתיות של הOU, והוא דן אישית בכמה עניינים עם הרב בעלסקי זצ"ל בעודו בחיים. הרב שכטר שליט"א עבר על הספר והעיר הערות חשובות, כולל האישור שדעותיו הובאו בספר באופן מדויק. לבסוף הרב גנק, הרב גרשטן ואני עברנו והערנו על הספר והיינו לעורכיו בשותפות. כמו כן צירפנו לספר את הקונטרס בענין בישול עכו"ם שכתב הרב גנק הדין בכמה וכמה השלכות מעשיות (ונדפס גם בספרו גן שושנים, ח"ב). הספר עבר עריכה סופית ע"י הרה"ג ר' יעקב הופמן שליט"א (ממחלקת הכשרות וגם ההוצאה לאור של הOU) שתיקן את הדברים שהיו צריכים תיקון, והרה"ג ר' אליהו קרקובסקי שליט"א גם כן סייע בהכנת הספר לדפוס.

אני תקווה שספר חשוב זה יתקבל ברצון על ידי תלמידי חכמים ברחבי העולם, והוא ישמש משאב יקר ערך עבור כל מי שמעוניין להבין את הבסיס ההלכתי המורכב של פיקוח הכשרות שמספק הOU.

הרב יעקב דוד לובאן

מתאם רבני בכיר

מחלקת הכשרות של הOU

פרק א תולעים

איסור אכילת שרצים הוא מהבעיות הנפוצות בכשרות. אין אדם שומר מצוות שמכניס לביתו כלל בשר חזיר או נבילה, אך כולם מכניסים לביתם פירות וירקות ששייך לבוא בהם לאיסור תורה - תולעים - אם אין מנקים אותם כראוי. גם קל יותר להשגיח על מסעדה או מפעל שלא יכניסו רכיבים לא כשרים, מאשר לעמוד על המשמר נגד שרצים קטנים מאוד שמסתתרים בתוך ירקות ותבלינים.

ויותר מזה, ברוב ככל הנושאים בכשרות המזון [מלבד ייצור הבשר] מדובר בשאלות של איסורים דרבנן בלבד. אבל באכילת שרץ אחד קטן מאוד, עלול אדם לעבור על שבעה איסורים דאורייתא (עיין גמרא מכות דף ט"ז:).

והנה יש להקדים שנושא איסור שרצים באוכל היא רחבה מני ים, והרבה ספרים שלימים נכתבו על ידי תלמידי חכמים מובהקים ומומחים בדיני תולעים ובמציאותם. ואין לנו אפשרות להקיף כאן כל פרט ופרט בדיני שרצים, אך נביא בעזה"י בסימן הזה את עיקרי היסודות, ובפרט אלו שנוגעים לכשרות תעשייתית, ואת הנהגות ה-OU המבוססות עליהם.

גם נשים דגש על כללי ההלכות, ולא בדרכי הבדיקה הפרטיים, שמלבד שיש בהם אין ספור פרטים, הם עלולים להשתנות לפי המקום והזמן.

נראה לעיניים

אחד מן הנידונים העיקריים בהלכות שרצים הוא, האם יש שיעור לשרץ, כלומר האם יש מקום להתיר שרצים שהם כל כך קטנים עד שכמעט בלתי אפשרי לראותם? הנה כתב רש"י (עירובין דף כ"ח. ד"ה צרעה) וז"ל, שרץ לשון שרץ, דבר שהוא נד בארץ ואינו נראה אלא על ידי שירוצו וריחושו מפני קוטנו, עכ"ל. ומוכח מדבריו שאפילו שרץ קטן מאוד שאין אדם שם לב אליו, ולא ניכר כשרץ כשעומד במקומו, אף על פי כן אסרתו תורה כיון שניכר הוא על ידי תנועתו.

וכן נראה מדברי גדולי האחרונים כגון הט"ז (יו"ד סי' פ"ד ס"ק י"ז) כריתי ופליתי (פליתי סי' ק' ס"ק ב') ושאלית יעב"ץ (חלק ב' סי' קכ"ד) שהאריכו בדין רחש השרץ שנקרא 'מילבין' (mites), ודנו לענין נימוח על ידי בישול, ולענין ביטול בשיעור תתק"ס, ולענין האם הם אסורים מתחילת בריאתם. אבל לא העלו צדדים להתיר אלא משום שבטלים ונאבד מהם חשיבות בריה, ולא עלה על דעתו של שום פוסק להתיר את

המילבין עצמם מחמת קטנותם. ולכאורה מוכח מדבריהם שהמילבין האלו ניכרים, לכל הפחות על ידי תנועתם. 'מילבין' הם הנקראים בעברית אקרית, ובספר **בדיקת המזון כהלכתה** (כרך א' פרק ב' הע' 1) כתב הרה"ג הרב ויא שליט"א, שהמין הכי קטן של אקרית הם בגודל כ-0.2 מ"מ¹.

אלא שכתב **הערוך השולחן** (יו"ד סי' פ"ד סעי' ל"ו) וז"ל, יש מי שכתב בשם חכמי הטבע, דהמסתכל בזכוכית המגדלת שקורין [מיקרוסקופ], יראה בחומץ מלא תולעים. והנה בחומץ אין חשש כמו שנתבאר דהתולעים המתהוים בתלוש התירה התורה, אמנם שמעתי שבכל מיני מים וביחוד במי גשמים מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם. ובילדותי שמעתי מפי אחד שהיה במרחקים וראה דרך זכוכית המגדלת עד מאד כרובות פעמים במים כל המיני ברואים. ולפי זה איך אנו שותים מים, שהרי אלו הברואים נתהוו במקורם. אמנם האמת הוא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו, דלא ניתנה תורה למלאכים. דאי לאו כן, הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל האויר הוא מלא ברואים דקים מן הדקים, וכשהאדם פותח פיו בולע כמה מהם. אלא ודאי דהבל יפצה פיהם, ואף אם כן הוא, כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא. אמנם כמה שהעין יכול לראות, אפילו נגד השמש, ואפילו דק מן הדק, הוה שרץ גמור, עכ"ל.

וכדבריו להתיר כל שאינו נראה לעיניים בלא עזרת זכוכית מגדלת, כ"כ בספר **טוב טעם ודעת** (מהדורא תנינא, קונטרס אחרון סי' נ"ג ד"ה ונדון).

והורו הגר"י בעלסקי זצ"ל ויבלחט"א הגר"צ שכטר שליט"א שכמו ברוב דיני התורה, גם בנדון דידן אנו הולכים אחר רוב בני אדם. לפיכך, אם רוב בני אדם אינם יכולים לראות את השרץ, אף שיש יחידים בעלי חוש ראות מיוחד שיכולים לראותו, יש להתירו אפילו לאדם שיכול לראותו. ויש אומרים שאדם יחיד זה צריך להחמיר על עצמו.

אמנם מדברי **החתם סופר** מוכח, שאדם שראיתו חלשה ואינו רואה שרץ, אינו יכול לסמוך על זה, וחייב לבקש ממי שיש לו חוש ראות יותר חזק לבדוק עבורו. שהרי כתב (שו"ת או"ח סי' קל"ב) וז"ל, ואודות מצות מרור בפסח, אמת נכון הדבר מה שכתב **החכם צבי** [שמצוה מן המובחר בחסה], והכי נהגו כל רבותי זצ"ל ואנו נוהגים אחריהם, אך רגיל אני לדרוש בשבת הגדול מי שאין לו אנשים מיוחדים מסוימים בעלי יראה הבודקים ומנקים אותם מרחש תולעים קטנים הנמצאים מאוד מאוד בימי פסח, ואינם ניכרים לחלושי ראות, על כרחך מי שאין לו בביתו מי שיבדקנו כראוי, טוב ליקח התמכא שקורין קריין, עכ"ל.

א. אמנם, לכאורה אין מכאן הכרח ש-0.2 מ"מ הוא שיעור 'נראה לעיניים'. ראשית אולי מיירי הפוסקים במין אחר של מילבין שהוא יותר גדול, ושנית, אולי מילבין אינם ניכרים אלא על ידי רחישתם, אבל שרץ בגודל כזה שמת ועומד במקומו אולי אינו ניכר כלל, וצ"ע.

ואפילו כאשר רוב בני אדם יכולים לראות שיש נקודה קטנטנה, אך אין אדם רגיל יכול להבחין בו כלל שהוא בעל חי בלא עזרת זכוכית מגדלת, הורו **הגר"צ שכטר שליט"א והגר"ח בעלסקי זצ"ל** שהוא מותר. שהרי עד להמצאת זכוכית המגדלת היה שרץ זה מותר, כיון שאף אחד לא הכירו כשרץ, ואין זה מסתבר שנשתנה דינו ממה שהיה לפני כמאתיים שנה. אלא כפי שהזכרנו לעיל, אם השרץ חי וניכר על ידי תנועתו שהוא שרץ, אסור הוא מדאורייתא אף על פי שלא רואים את צורתו כשרץ. ואפילו אם עכשיו מת השרץ ואינו נע, כיון שנאסר מחיים על ידי תנועתו, גם לאחר מיתה עומד השרץ באיסורו. נמצא ששרץ שהוא קטן מאוד ונראה כנקודה בעלמא, אינו אסור אלא אם כן ניכר או על ידי צורתו או על ידי תנועתו שאכן שרץ הוא. אבל אם אינו ניכר כשרץ אלא על ידי זכוכית מגדלת, לא נאסר כלל.

וכדבריהם כתב **השבט הלוי** (חלק ז' סי' קכ"ב) אודות מה שנשאל בענין נקודה קטנה עד מאד במראה שחור על הפרי, שהוא בגדר משהו ממש, אלא שאם מסתכלים בזכוכית מגדלת גדולה יתכן שנראה תולעת קטנה. והשיב וז"ל, בעניותי דמעיקר הדין אין לחשוש בזה, דכבר כתבו האחרונים דכל שאין רואים בעין רק על ידי כלי זכוכית מגדלת, אין מתחשבין בו בין להקל בין להחמיר, עכ"ל.

אמנם בספר **שמירת שבת כהלכתה** (פרק ג' הע' קי"ז) כתב וז"ל, שמעתי **מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל** שי"ל שאם אי אפשר שיגיעו למצב שיהא אפשר להבחין בחיותו וברחישתו, לא שייך כלל לכנותו בשם שרץ השורץ. אבל לאחר זמן חזר בו ואמר הגרש"ז זצ"ל, שנודע לו מבאי ביתו של **החזון איש זצ"ל**, שחשש בזה לאיסור תולעים, עכ"ל. ומשמע מדבריו שחשש לדברי החזון איש, אבל אינו מוכח שחזר בו מסברת דבריו הקודמים מעיקר הדין.

ומבואר מדברי **מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל** (במכתב להגר"ש שוואב זצ"ל, מודפס בסוף ספר **בדיקת המזון כהלכתה**) ששרץ שאינו ניכר אלא כנגד השמש אבל ניכר בלא עזרת זכוכית מגדלת, אסור מן התורה.

והגר"ש גייסנגר זצ"ל חקר את מציאותו של שרץ הנראה וניכר כשרץ ללא עזרת זכוכית מגדלת, ומצא שבפחות מ-1.2 מ"מ ($1/20^{\text{th}}$ of an inch) בדרך כלל לא ניכר כשרץ בלא תנועה.

אמנם הנהגת השגחת ה-OU היא שלא לתת מידה מסוימת לשיעור 'נראה לעיניים', אלא הכל לפי הענין. והיסוד הוא שכל שרץ שאנשים בעלי חוש ראייה טובה ויודעים לבדוק יכולים לראות אותו בלי עזרת זכוכית מגדלת, הרי הוא אסור מן התורה אף על פי שהוא קטן מאוד. אך זה בתנאי שגם אפשר לזהות אותו כשרץ בלא עזרת זכוכית מגדלת, או שניכר כשרץ על ידי תנועתו.